

רשימות חוברת יד

בס"ד.

פתח דבר

לקראת חודש תשרי הבעל"ט, הננו מוציאים לאור חוברת י"ד מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע שרשם לעצמו — המשך ה"יומן" — מחודש תשרי תרצ"ג.

*

כחוכרות האחרונות — מופיעה תחילה רשימת רבינו כפי שנעתקה מגכתי"ק, ללא ציוני מראי-מקומות וכו', ובסיומה ולאחרי' (בעמודים נפרדים) באה הרשימה עם פיענוח המשולב בין דברי הרב, כאשר דברי הרב מופיעים באותיות גדולות ומודגשות, וביניהם, באותיות קטנות יותר, בא הפיענוח, תוך כדי עיבוד קל ע"י הוספת תיבות קישור, לפענ"ד, לסייע בהבנת המשך הענין — לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג.

פשוט, שהפיענוח וכו' שנערך ע"י המו"ל, אינו אלא בדרך אפשר ועל אחריות המו"ל בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

*

התודה והברכה ל"ועד אגודת חסידי חב"ד העולמי" שהואילו ונתנו העתקה מרשימות אלה על מנת לזכות בהם את הרבים.

*

ונחתום בדברי רבינו במכתביו בשלהי שנת תש"י, אשר, "ביחוד עתה .. הנה על כל אחד .. להתחזק ולהתקשר באילנא דחיי ובנשיאנו .. ביתר שאת וביתר עז, ובעזרת אוצרותיו .. שפתח ומסר לנו — להסיר את ההעלמות וההסתרים", "ההתקשרות עם ראש ונשיא דורנו .. ע"י לימוד תורתו .. תהי' הצינור דרך בו יומשכו הכתיבה והחתימה טובה, בטוב הנראה והנגלה, בגשמיות וברוחניות".

ויה"ר שההחלטה להוסיף אומץ בחיזוק ההתקשרות תמהר ותורז ותביא תיכף ומיד קיום היעוד "הקיצו ורננו שוכני עפר", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

מערכת „אוצר החסידים"

כ"ג אלול, ה'תשנ"ה

ברוקלין, נ.י.

תשרי. רצ"ג. ריגא.

הנוסח שהרגילו אותי מילדותי, וכן שמעתי מאדנ"ע בעברו לפני התיבה, ולמלשינים וכו' וכל אויבי עמך מהרה יכרתו ומל' הרשעה מהרה וכו'. ואדנ"ע בעת התפלה הי' מפסיק בין ותמגר לתיבת ותכניע, מתאים להכונה המבוארת בשע"ת, כי הג' לשונות הם נגד ג' קליפות שצריכים העברה לגמרי, והד' נגד נוגה, הכנעה, ויש בה בירור.

[נוסח מכ' כק"ש לאולמאן]

לפני מג' שנה שמענו דא"ח היום הרת עולם היינט ציעטערט די וּעֵלֵט.

יגמה"ר אמר אדנ"ע גם כשחל ר"ה בש"ק, ובחשאי בדיוק (הבחשאי), ואמרו גם אם המתפללים לא אמרו.

אמר גם היה"ר (שאתר ויהי בנסוע), אלא שבכלל הי' היה"ר שהי' אומרו בנוסח אחר מהנדפס.

בר"ה הי' תמיד ב"פ דא"ח. תמיד אין לומר, כי הי' זמן שביום א' אמר רז"א וביום ב' — אדנ"ע.

במוצאי ר"ה היו יוצאים במחול, אבל לא אור ליום ב'.

לילה א' וגם ב' לא דבר מאומה. נ"כ ויגמה"ר גם ביום א' שחל להיות בש"ק. תשליך ביום ב' אחר מנחה קודם השקיעה, ונער שוליו אחרי האמירה (כמדומה של הט"ק. מ"מ).

שמעתי מאדנ"ע — פעם בער"ה ופעם בעריוהכ"פ — אַ אַיִד אַיִז אַ סלדאַט. אַז מ'דאַרף אַיִז ער פּרײַלעך, אַז מ'דאַרף ווײַנט ער [אולי: אַט אַיִז ער פּרײַלעך וכו'. מ"מ].

בסו"ס הון עשיר לבעהמ"ס משנת חסידים ישנם תוי נגינה (נאָטען), וכמעט שלא יכלו לקרותם ולהבינם. מהרשנ"ע קראם. אמר שה"מעלאָדִיעַ" עוררה אצלו נגון זה [1, 2, 3, 4 שלמדתיו מאא"ז שליט"א. מ"מ], נגון "אין סוף".

אצל אדנ"ע: כפרות $5\frac{1}{2}-3\frac{1}{4}$ ולא הי' מאריך. לא הי' זורק תחת השולחן. סומך ב' ידיו ומניחו על הרצפה או על כסא כשהי' קשה לו (כנראה להרכין ראשו. מ"מ). גם הלך אל הקיץ ששם היו שוחטין. בעת

השחיטה מפנה ראשו הצדה. מכסה הדם וחוזר לחדרו. כשגמר השו"ב השחיטה וכו', נכנס לחדר אדנ"ע, שהי' שואלו ווי איז געוען די נאַכט. אדנ"ע הי' זייער פריילעך.

כשהי' קם בערויהכ"פ הי' אומר כל ברכות השחר, מלבד ברכות התורה, שאמר כשהתחיל להאיר, ובמילא הי' קודם הכפרות.

מהרשנ"ע צוה לאדנ"ע — על מאמר פרטי — אַ שבת'דיקער מאמר — ער זאל אים חזרן 60 מָאָל: דורך דעם קריגט מען אַ הכרה אין עצמי, ואז וערט יעדער ענין נתעצם. והוסיף — לי — אדנ"ע: און דעמאלט איז קיין איך ניטא, נאר עס איז אַ אויסגויס (אַ ציא?).

בשנת רל"ה — תחלת השנה — כשנכנס אליו ליחידות — בכלל, גם אם לא הי' ליחידות — לא הי' נכנס אליו בלא אבנט — אין אַ פֿאַרטאָג — אזוי האט מען געהערט, יחידות של אדנ"ע אצל מהרשנ"ע הי' פֿאַרטאָג — א"ל בתוך הדברים: דער ואס ער איז שייכות צו ויסען סדר ההשתלשלות וא"י, אינו בסוג מדבר, כי בכל עת ובכל רגע דאַרף מען ויסען ווא די נשמה איז. ידיעת סדר ההשתל' היא מצוה וחובה.

אמר לי אדנ"ע, כי לפעמים שבע רצון הוא אז דער בויך טוט עם ווי, אדער אַן אַנדער זאך, חאָטש ס'איז ניט קיין סדר, כי (כשהולך לפנות) איז דאך גרינגער מסלק זיין די מחשבות. דער טאַטע [מהרשנ"ע. מ"מ] פלעגט דארט קוקען ספרי דאָקטאָריע וספרי חשבון — שלא להרהר. עולם האצי' עד ז"א דאצי' הוא מעולמות הא"ס.

ווי טייער דאס איז [הגוף. מ"מ] אַז צוליב דעם גיסט מען אזוי פיעל תורה וכו'.

מה שנתאוה וכו' איז דוקא גוט פֿאַר אונז. ב"ה ואס נתאוה. "איך ועל דיר געבען לקח. און דער אויבע' זאל דיר, דיר און דיין ווייב, געבען אשנ"ט ומתוקה בגשמיות ורוחניות".

מז' מח' ומט' האט מען פֿאַרבראַכט ביי אדנ"ע ערויהכ"פ שעה 10 בוקר, א שעה. אחד מהמשתתפים הי' ר' זלמן סרעבינע (על שם עירו. מ"מ) שהי' אדנ"ע מיקרו ומחבבו. מחסידי הצ"צ. אדנ"ע אמר עליו בשנת נ"ד וכבר לא הי' בעלמא דין: באַ מיר איז צו גלייבען אַז זלמן האט געהאַט גלוי אלי', און האט ניט געואסט ואס דאס איז. הי' ישוב'ניק, בקי בהרבה גמרא וגם דא"ח וקבלה. הי' אומר שקשה עליו המונה של ליובאַוויץ.

ר"ל האַפּמאַן נעשה שד"ר בשנת נח', אחרי הסתלקותו של רג"ב פּאַהאַרער, שגם הוא נסתלק רנח'.

דעם זיידענס אַ אַיִד (ר"ל האפמן).

הייתי לבקרו בוֹיטעפּסק, והי' חליו אשר מת בו. אדנ"ע זייער נתפעל געווארען כשספרתי לו דבריו של רל"ה, אַז ער פארט אָועק, שטאַרבט אָפּ מיט עם קבלה. — אַף אריכות בעט ער ניט, וארעם ער ויִיס (הי' ב' ג' שבועות לפני פטירתו), נאר ער זאל קאַנען טראַכטען ביז דעמאַלט.

כשחפצתי לדבר אתו ע"ד ענינים, מאן, "אַנ'עברה די צייט". אַ נגון — יא. כן כשבאו לבקרו כל פני העיר — קצרו. עם מאיר מרדכי דבר הרבה.

בשנת נט' התחילו לנגן — אחר תפלת נעילה קודם התקיעה — נאַפּאַלעאַנס מַרש. תמיד היו מנגנים במקום זה, אצל אדה"ז וכו' גם אצל האחים, אצל כאו"א, אלא שבשנת נט' צוה אדנ"ע שינגנו מַרש זה.

זוכר אני ואדנ"ע לא תקע, וביום א' תקע רז"א, ביום ב' חיים זלמנזאהן. גם זכורני — והי' זה בשנת מו' — שהיתה תפלת נעילה מוקדמת, והי' נ"כ בנעילה. לקחני ר"ז פּראַדקין תחת טליתו, כי אדנ"ע התפלל ביחידות ועל עמדו בביהכנ"ס. אבל בכלל תמיד היתה תפ' נעילה מאוחרת. פעם דקדק הש"ץ ואמר היום פנה ובא — היתה השעה מאוחרת ביותר, האט ער געהאַט דערנאך אַ נאז — בשמח"ת — על זה.

כשהי' מהרשנ"ע בן יט"כ שנה הי' חולה: אַסך ווייסע שאַריקעס בדם — זה הי' תוצאות מחלה קשה שחלה אז — ונתרפא ע"י הרופא הייבענטײל. הצ"צ האט אַסך געטאן. האט זיך אויסגערעדט, אַז ער ואלט געוואָלט, חאטש ווי שמואל הנביא. וחולי זה הי' ג"כ סיבת פטירתו, אלא שאז הי' זה מעגמנ"פ. כשלשה שבועות לפני ר"ה תקפה עליו חליו. אַף, שכמעט במשך כל השנה, הי' חולה.

סוכות.

ליל ב' וכן יום ב', הי' גשם שוטף, גם יותר משיעור דשו"ע. ואמר: לישב בסוכה צריך לברך. וכן עשה.

לא אמר דא"ח ברבים. קראני גיסי מ"מ נ"י וחזר המאמר דיג'

תשרי — שלא שמעתיו מפני שנסעתי לקנות לולבים — טעמו וראו וגו', בשטר־ימעל ואבנט, אבל בלא מטפחת.

בשנים שהנני זוכר לא היו שנים ואדנ"ע נטל שלשה עשר הדסים בלולבו (כן עשה בשנה זו. וכן גם בלולב א"ז שליט"א שציוני לאגדו. מ"מ). הי' מחליפם ביום ג' דחומה"ס, כל היג', והי' נותנם לי. רק פעמים אחדים קרה שהחליפם בליל דהו"ר, אבל נראה הי' שזה שייך יותר לענין הו"ר מלחילוף ההדסים. הערבות לא הי' מחליף. ובכלל פלעגט מען ניט קוקען אָף זיי, מחביאם בתוך ההדסים וכו'.

אדנ"ע הי' אוגד לולבו בעצמו. ביום א' הי' נוטל הלולב מברך ענ"ט לולב, לוקח האתרוג בשמאל, מתחיל "שהחינו", למלת "וקיימנו" מחברו אל הלולב, ולתיבות "לזמן הזה" מביאם אל חזהו (קודם הנענועים). כששאלוהו אמר שברכת שהחינו יאמרו כשהלולב בידו א' והאתרוג בשני'.

מקום הפטום הי' מחבר אל הלולב, וא"כ הי' האתרוג בשפוע, והלולב, קצהו הי' על האתרוג — במקום הבליטה (של קאלאבר' אתרוגים). בעת הנענועים הי' מוריד את הלולב, למען יגעו שניהם בחזה, ובודק אח"כ אם לא סרט באתרוג, אשר פעם קרה כן.

נתן שנה זו גם אתרוג א"י — בשותפות עם גיסי מ"מ נ"י — ואמר שצ"ל בחשאי עד"ז.

אדנ"ע ספר: דער רבי האט געגאַרט זיין ביים רבי'ן — הה"מ נ"ע — סוכות, זען אצ"קאווע זאך. דער רבי אַזאַ (?) פנימי, ווי וועט ער זיצען אין אַ מקיף. כשהי', אמר: אַז איך בין געווען, האָב איך געזעהן דעם ענן הקטורת פון יוהכ"פ, איז באַ מיר געוואָרען רעכט. דברי כק"ש: ענן הקטורת הרי הוא בין בדי הארון וכו'. וכבר מדובר בזה.

דער רבי האט געזאגט: אַז מ'האָט געזאָגט לישראל ולקחתם לכם ביום הא' וגו', האט מען געשיקט אַ שליח אָף די ענני הכבוד להביא אתרוג מקאַלאַברי. והוסיף אדנ"ע ע"ד רל"י מבר"ד — הי' מנשק סך הסוכה ובקפצו פעלגט ער פסל'ן די סוכה — (שהוא הי' מברך על אתרוג קורפו) שעצמות א"ס האָט אַראָגעווארפען אַ גרעין, און אַליין, ניט דורך א מלאך, וארעם אַ מלאך וואָלט אָגעטאָן אַ שפיצעל, וארעם אַ מלאך, אַפּטאָן אַ שפיצעל אַ נשמה איז דער גרעסטער עונג.

מעשה הידועה שהתעמק במחשבות בהיותנו בוין [עיינן ט' יא' סיון.

רצ"א], מהלבושים הבין שזהו יום חול ולא שבת. כתב אח"כ דא"ח "לא תירא לביתה משלג", און איך האב משער געוען אַז דאס איז דאס געוען. [ויש למאמר זה קשור לבחודש הז' שנאמר תשרי רס"ג. רשב"ץ אמר על בחודש הז' שרואה הוא בו מוחין דגדלות. עד אז הי' ולמכור בנכסי אביו עשרים שנה, און פון איצט אָן הייבט זיך אן אייגענע. כשספרו זה לאדנ"ע אמר: אַ בלינדער משכיל. כי צריך להבין ולהשיג וגם זעהען. אבל זה — א בלינדער משכיל].

אז בוין, היינו נכנסים לביהמ"ד ומבלים שם שעות רצופות, וקרה שגם לָנו שם. פעם נכנסנו לביהכנ"ס ואדנ"ע השתתף ג"כ בשיחה עם אחדים שהיו שם. עם אחד סר הצדה ושח עמו. כשנגשתי רמז לי שאסור מהם ולא אשמע. נתן מעות לקניית מַעַד בשביל הנוכחים בביהכנ"ס. התחילו לדבר מי הוא שילך לקנות, עד שאמר אחד: אפשר ועט עֵטֶץ גִּינִין? וילך אדנ"ע בעצמו ויביא את המַעַד. נעשתה השעה מאוחרת ביותר. הצעתי אולי נסע הביתה, אבל אדנ"ע סרב באמרו: איך ועל זיך דאָ צושפאַרען, וישכב על ספסל. אני ישבתי אל השולחן, וארשום דברי השיחה של אדנ"ע, מהם היו געשמאַקע רייד, מהם "גולמיות'דיקע". לפנות בוקר קם אדנ"ע אַצובראַכענער, ויאמר: ננס ע"ג הענק, קאן זיין אין השכלה. אין עבודה, איז דער ענק איז אַ ענק, און דער ננס איז אַ ננס [איך האב טועם געוען — בשינתו על הספסל — ואס דער רבי באַם מגיד, אבער דער ענק בלייבט אַ ענק].

באותו זמן היותנו אז בוין, שמענו ג"כ ספור מאחד ע"ד ר"מ פרעמישליאַנער. ער איז געוען אַ קליינער, אַ דאַרער, והמקוה במקומו הי' בתחתית הר, שלירד ממנו, וכ"ש לעלות עליו, לא הי' באפשרי בחורף, שקרח וכפור ע"פ הארץ. ודרך אחרת היתה ארוכה ביותר, אבל רמ"פ הי' יורד ועולה בהר זה גם בחורף. כששאלוהו עד"ז, ענה: אַז מ'איז צוגעבונדען אויבען, פאַלט מען נִיט אונטען. נודעזעתי בשמעי הספור, ויאמר לי אדנ"ע: וער נִיט נתפעל, דאָס איז נִיט רבי, זהו במדריגת ר"ה פאַרצער.

הבדלתי בסוכה — במוציו"ט — שאלתיו ע"ד לישב בסוכה — אמר: ע"ד קדוש שמענו גלוי לברך לישב וכו'. בפעם הא' הי' זה שנת נט' ביום ב' דסוכות, בסוכתי, און מען איז געוען וכו'. אבל ע"ד הבדלה כיון שזהו יין, ואח"כ הרי נאכל מה שחייבים לברך ע"ז לישב, א"כ צריך שתברך, אבל בחשאי.

היו אוגדים הלולב גם בלילה.

אדנ"ע הי' קורא את אדה"ז — רבי. הצ"צ — דער זיידע.
מהרשנ"ע — דער טאָטע. ורק פעמים אחדים שמעתי באמרו דער טאטע
דער רבי, או דער רבי דער טאטע. והי' לחביבות שם רבי. מלבד פאָר
פרעמדע קרה שהי' אומר נשמתו עדן, וכן באשכנז דער זעליגער פאָטער.
בויורצבורג, בהיותינו שם בשנת ס"ז, אמר דא"ח בל' אשכנז.

איתא: שכל השנה צריך לכוין בש"ע באמרו ואת כל תבואתה
לטובה אַחטים למצות ואתרוג, ואז במילא יהיו הכל לטובה. במקום אחר
נזכר מלבד הנ"ל גם יין לקדוש.

[כשברכו אותי שימלאו משאלות לבך לטובה, שאינך רוצה בחושי
בעלי בתים, יתן לך השי"ת חושים העכערע פון בעה"ב טישע, הי' זה
אצלי די גרעסטע ברכה. כי, בינינו לבין עצמנו, מדרי' בעה"ב היא מדרי'
פחותה, און באַ אַ ביסעל משקה קען מען זאגען מזוהמת. וארז"ל פסקה
זוהמתן, חדלו מלהיות במדרי' בעה"ב. — האותיות קצת בספק אצלי.
מ"מ].

כשנשמה דאצילות משפעת או מקבלת — העלאה — מבי"ע, זהו
ע"י מסך השמחה — דברי כק"ש, ע"ז שאדנ"ע כשהיו נכנסים אצלו, הי'
פותח בשחוק — שמייכעל.

הסכך היו שורפים במרחץ — אחרי חה"ס. לולב והושענות —
שורפים אין אַ מיטען מיטואך, ולא לשריפת החמץ.

אדנ"ע קודם שהי' נכנס לאוהל — בליובאָויטש — הי' דופק על
הדלת.

בהו"ר נגש אלי, בעמדי בחדר האכילה, וחבט על שכמי הימינית
שלש פעמים. ואמר: גבורות ממותקות. על שאלתי ענה: עד יב' ויג' שנה
הי' אין מאָל (יאָהר?) פריער [היינו פעם א' יתירה על השנים. מ"מ],
ואח"כ — ג' פעמים. כן הי' תמיד במשך כל היום, אבל בכל אופן אחר
התפלה.

מחלק הושענות — היום בוקר לכאו"א.

בוקר ד' דחווה"מ ספרתי, עפ"י שאלתו, ראשי פרקים ממה שאמרתי
באולם הישיבה, אמר: לפנים הי' זה [לפרש מרוז"ל וכו'. מ"מ] אלא
שאדנ"ע לקח לו דרך זו, וילך בנתיב דקיק, נתיב הל"ב שעליו איתא
בזוהר נתיב דקיק. היום בלמדי — השיעור וָאָס מ'דאָרף לעָרנען —
בפלוגתת רע"ק וחכ' [נדרים נד-] ירק ודלועין שליח מימלך וכו', ועלה
לפרש שליח — מדות, ההמלכה — המשכה ממוחין, והפלוגתא היא
אם הוא בקרוב המדות או ברחוק וכו'.

שמע"צ ושמח"ת.

אספר לכם מעשי, כאשר הבטחתי (אור לשמח"ת), ולא תשאלו פרטי העובדא, כי לא אספרם: רש"ב באר־סאָפּער הי' בידידות ביותר עם אדנ"ע. ועד"ז לא ספר מעולם, ורק כשהרגיש שקרבו ימיו ספרה לאדנ"ע. בשנת תרי"ד בליל שמח"ת נרדם רש"ב — ובית דירתו של הצ"צ הי' במקום שאח"כ נבנה שם הזאָל. ובצד בית הצ"צ הי' אַ פּליגעל ושם דר מהרשנ"ע — הקיץ משנתו, און האָט אַרײַנגעפּוּזעט לחדר הב'. והנה פתאום נפתחה דלת חדר הצ"צ, ויראהו יוצא במהירות, ויצא וידפוק בחלון דירת מהרשנ"ע, ויכנסו שניהם — הצ"צ ומהרשנ"ע — אל החדר ששם בפנה עמד רש"ב, און עס האט עם געטרײַסעלט, וישמע את הצ"צ אומר למהרשנ"ע: דער זײַדע האט צוגעזאָגט קומען אָפּלערנען אַ משנה אין סוכה ווי מען לערנט איהר בגן עדן התחתון. ושניהם נכנסו לחדר הצ"צ. ויגש רש"ב אל הדלת וישמע דבורים אחדים ויִרְדָּם. צו מנחה איז דער רבי געווען צוטראגען. האט געזאגט: אַ יונגערמאַן ואס הערט אונטער דער טיר, באַקומט אַ שנעל אין נאז. די קינדער זיינען עמי-הארץ'ים.

[כשנכנסתי בקר אסרו-חג ספר לי: המשנה היא: החליל מכה לפניהם. החליל, יו"ד ה"א חלל. לפניהם, שיהי' בפנימיות. כי כל הצמצומים הם מו"ה נגלות, ויו"ד ה' הם הנסתרות, משא"כ צמצום הראשון הוא מי', הוי' דמל' דא"ס. הוי' הוי' הוי' שקודם הפסיק. וזה הי' דוקא בזמן נסוך המים, שניסוך הוא העלאה, העלאה דמים.

מה שספרתי לך זה כבר ע"ד דא"ח החליל מכה לפניהם זהו דבר בפ"ע. ואז הי' כשבאו אליו מטע־רקיש — מוהילוב — עיין סיון צ"א ריגא — שקצתם באו כבר עוד על חה"ש, וזה היו הגדולין מזמן שבלה שם אדה"ז אַ פּאָר חדשים, כשלוה את רמ"מ מהאראדאָק, וגם הוא הי' בדעתו לנסוע לא"י. והובילו עמם גם בהמה, אַ ציגעלע־מ'טאָר זאָך נײַט זאגען ע"ד עלי' לרגל בקרבן. באו אַסך בעה"ב, מהם לא הסכימו ע"ז [הובאת הבהמה]. המאמר לא ראיתיו ולכן א"י אם הנ"ל זהו ג"כ קוטב מאמר דאז].

ליל שמח"ת דשנת רס"ו הי' אדנ"ע זייער אויפגעלייגט, ואז הי' הרייד "קמתי אני" (עצמי ושכליי) — כתי"ק אינו אצלי רק הנחה — ל"הקפות" כמעט לא הספיקה העת, כי הלכו להקפות 5¼ לפנות בוקר. אבל ביום שמח"ת בכה בכי רב. מ'האָט פּאָר זיך גאָר קיין אַרט

ניט געהאָט. יש שתלו זה שבכה במה שהעמידו השולחן שעליו היו מסובים במקום שעליו התפלל(?) מהרשנ"ע, וגם דבר הרבה אודותיו.

אמר אז אדנ"ע: רכוש והון של ישראל נעם איך ניט אָף זיך, נפשות — נעם איך אָף זיך, און האט געחאַלעשט בישבו בשולחן. — ובזה נגמרה הסעודה, כי מ'האט אים אריינגעטראגען לחדרו, השיבו את רוחו, בקש מים לרחוץ ובירך ברהמ"ז.

— כעבור איזה חדשים התחילו הפרעות, ר"ל, ברוסיא — .

שמח תשמח נכתב בכת"י קטן למאד וכתבו בקייץ נז' — קודם החתונה — שש שעות קודם ארוחת הצהרים ושש שעות אח"ז.

פעם אמר לי: אַ שכל עמוק קאָן מען שרייבען מיט קליינע אותיות (נאָר מיט וכו'. כמדומני. מ"מ).

עפ"י רוב, דא"ח שכתב אחרי אמרם — בכת"י רגיל. קודם האמירה — בכת"י קטן.

עפ"י רוב, בחדרו הי' יושב איך אַ היטעל (עם קאזירעק. מ"מ. של משי), מלבד בימי הקייץ ביחוד בדאָצע שהי' מבלה רוב עתותי היום בגן, שאז ישב ביאַרמאָלקע.

לא הי' צריך לסגור דלת חדרו, כי גם בלאה"כ לא הי' נכנסים בלי רשות. גם הרבנית שליט"א — אשתו — נזהרה מלהכנס, להכניס טה וכיו"ב — עפ"י הקריאה — ע"י פעמון שעמד על השולחן.

הי' מצלצל לי בטיליפון: קאָנסט אריינגיין איך וויל פאַרייכערען אַ פאַפירוס. הייתי נכנס, מבעיר הגפרורית, ועומד עד שכלה לעשן. לפעמים הי' אז מספר מעשי', או משוחח מעין הענין שהי' עסוק בו. לפעמים הי' שואלני: ואָס האסט עפעס צו זאָגען, ואז הייתי מדבר. קרה שהושיט לי אחורי כף ידו ואומר: גיב אַ קוש.

בין בקייץ בין בחורף, כשפשט תפלין דרש"י, הי' תחתית התפלין נאָס פון שווייס. בקייץ — יותר.

השעורים הי' לומד גם בש"ק (שעורי משניות תנ"ך ש"ס פוסקים וכו') אפי' בר"ה. שאלתי: וביוהכ"פ וט"ב? ענני גם ביוהכ"פ. ט"ב? פלעגט ער ניט זאגען (בחיוך. ומשמעות דבריו שגם בט"ב למד, אלא בחשאי. מ"מ).

כשהי' מספר מעשי' — ספּר קורץ, אָגעהאַקט, ולא מעשה קשורה במעשה. תחלת השיחה: שמעתי פון טאַטען וכו'.

ספר גם מה ששמע מחסידים, בהוספה והוראת שמו. קרה שאמר אחרי ספרו מעשי' מפי חסיד: דער אינווייניג געפעלט מיר.

שנת רמ"ח אמר אדנ"ע לרז"א נ"ע ורמ"מ נ"י, אַז ער איז זיי מבטיח שכל ימי חייהם ועלען זיי ניט האבען פרנסה פון עסק. איך זעה דאס ווי מיינע 5 פינגער. וביאר שיש כאלו שפרנסתם לחם מן הארץ, וכאלו — לחם מן השמים.

בכלל, משנת רמ"ח עד רנ"ד, האט מען געהערט פון עם שטריינגע רייד. פון רנ"ד איז נתייטש געווארען.

תשרי. תרצ"ג. ריגא.

הנוסח דברכת ולמלשינים (בברכת שמו"ע) שהרגילו אותי מילדותי, וכן שמעתי מאדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע בעברו לפני התיבה, הוא: "ולמלשינים וכו' וכל אויבי עמך מהרה יכרתו ומלכות הרשעה מהרה וכו'". ואדנ"ע בעת התפלה הי' מפסיק בין תיבת ותמגר לתיבת ותכניע, מתאים להכונה המבוארת בשערי תפלה, כי הג' לשונות "תעקר ותשבר ותמגר" הם נגד ג' קליפות שצריכים העברה לגמרי, ולשון הד', "ותכניע", הוא נגד קליפת נוגה, שצריכה רק הכנעה, ויש בה בירור.

[נוסח מכתב כ"ק אדמו"ר (מוהריי"צ) שליט"א לאולמאן²]

(כ"ק אדמו"ר סיפר:)

לפני מג' שנה (בשנת תר"ן) שמענו דא"ח מאדנ"ע ד"ה היום הרת עולם³, ופירש, היינט ציעטערט די וועלט⁴.

י"ג מדות הרחמים שאומרים בשעת הוצאת ס"ת — אמר אדנ"ע גם כשחל ר"ה בש"ק⁵, ובחשאי בדיוק (בדיוק — קאי על האמירה בחשאי), ואמרו אדנ"ע גם אם המתפללים לא אמרו.

(1) הכוונה לשער הכולל, שנקרא — במהדורא שנדפסה לראשונה בסוף הסידור "תורה אור" (הוצאה ראשונה) ווילנא תרמ"ז — בשם "שערי תפילה". ושם (פ"ט סכ"ג): "נזכרו כאן ד' מיני אבודים, תעקר ותשבר ותמגר ותכניע, שהם לד' קליפות הטמאות. ראשונה קשה משני' ושני' משלישית כו'. ולכן, על הראשונה מבקשים עקירה לגמרי משרשה, ועל השני' שבירה, ועל השלישית רק תמגר ממקומה, ועל הרביעית היינו נוגה שמעורב טוב ורע, אין אנו מבקשים רק הכנעת חלק הרע לחלק הטוב".

(2) נדפס באגרות-קודש אדמו"ר מהוריי"צ ח"י ע' שפח"ט (ללא תאריך. וראה שם ע' שפד בהערה שמכתב זה מופיע במפתח של רבינו לאגרות מהשנים תרפ"ח-תרצ"ז). נעתק גם ב"היום יום" כו טבת. — וכנראה שבתשרי תרצ"ג ראה רבינו מכתב זה, ואז העתיק לרשימותיו.

(3) נזכר במפתח לסה"מ תר"ן — מ"רשימת מאמרי דא"ח" בעריכת רבינו. ובהערת רבינו שם: נזכר בשיחת שמח"ת תרצ"ג אות ה', והוא "מאמצע המאמר תקעו תר"ן".

(4) ראה גם שיחת ליל שמח"ת שנה זו (תרצ"ג) ס"ה (לקו"ד ח"א ה, א): "בשנת תר"ן האט דער טאטע גיזאגט דעם מאמר היום הרת עולם. האט ער געטייטשט, היום הרת עולם, היינט ציטערט די וועלט".

(5) כבקיעות שנה זו (תרצ"ג). — וראה גם יומן תשרי תרצ"א (רשימות חוברת ד ע' 9). "היום יום" י תשרי, יוהכ"פ. ספר המנהגים חב"ד ע' 56. הדעות בזה — ראה מטה אפרים או"ח סתקפ"ד סט"ז. סתרי"ט סמ"ח ובקצה המטה שם.

אמר גם ה"יהי רצון" (רבש"ע) (שאחר "ויהי בנסוע"), אלא שבכלל⁶ הי' היה"ר שהי' אומרו — בנוסח אחר מהנדפס⁷.

בר"ה — הי' תמיד (אצל אדנ"ע) ב"פ דא"ח⁸. ליתר דיוק: הלשון "תמיד" — אין לומר, כי, הי' זמן שביום א' אמר רז"א, וביום ב' — אדנ"ע.

במוצאי ר"ה היו יוצאים במחול⁹, אבל לא במוצאי יום א', אור ליום ב'.

(מהנהגות כ"ק אדמו"ר:)

לילה א' וגם ב' דר"ה — לא דבר מאומה¹⁰. נשיאת כפים¹¹ ואמירת יגמה"ר — גם ביום א' שחל להיות בש"ק. תשליך — ביום ב'¹² אחר מנחה קודם השקיעה, ונער שוליו אחרי האמירה (כמדומה של הט"ק¹³. מ"מ).

סיפר: שמעתי מאדנ"ע — פעם בערב ר"ה ופעם בערב יוהכ"פ — : א' איד איז א' סלדאט. א'ז מ'דארף איז ער פריילעך, א'ז מ'דארף וויינט ער¹⁴ [אולי אמר: א'ט איז ער פריילעך וכו' (א'ט וויינט ער). מ"מ].

בסוף¹⁵ ספר הון עשיר לבעל המחבר ספר משנת חסידים, ישנם תוי נגינה (נאָטען), וכמעט שלא יכלו לקרותם ולהבינם, אבל כ"ק

(6) גם כשחל ר"ה בחול, ואולי גם ביו"ט.

(7) להעיר, שנוסח הרבש"ע ש"נמצא בפע"ח שער ר"ה פ"א ובסדור האריז"ל" (שער הכולל פכ"ב ס"ה) — הוא נוסח אחר מהנדפס בסידורים שלפנינו.

(8) ראה גם לקו"ד ח"א מג, ב: "רבינו הגדול (אדה"ז) הי' אומר דא"ח ביום א' וביום ב' דר"ה".

(9) ע"ד מנהג זה ראה גם לשמע און ס"ע קט.

(10) ראה גם לקו"ד שם, א. יומן שבהערה 5 ע' 8. וש"נ.

(11) ראה שו"ע אדה"ז אר"ח סקכ"ח סנ"ז. שער הכולל פ"י ס"ב.

(12) כיון שיום א' דר"ה שנה זו (תרצ"ג) חל ביום השבת. וראה גם יומן שבהערה 5. פרטי הדעות והשקו"ט בזה — ראה בארוכה שיחות חודש תשרי תשל" (נדפסו בס' המלך במסיבו ח"ב ע' רסא ואילך).

(13) וכ"ה (שולי הט"ק) בספר המנהגים ע' 57 (וראה הטעם בזה בהגהות כ"ק אדנ"ע על הסידור — נעתק בהערה שם).

(14) ראה גם שיחת מוצאי יוהכ"פ תרפ"ט (סה"ש תרפ"ט ע' 26). סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 10 ואילך.

(15) קטע זה נעתק (בשינויים) בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש (בעריכת רבינו) ע' 21.

אדמו"ר מהר"ש נ"ע קראם. ואמר, שה"מעלאָדִיעַ" (ניגון הרשום בתוי נגינה) עוררה אצלו נגון זה, וניגן ניגון [הידוע מאז בין החסידים בשם 1, 2, 3, 4 — שלמדתי מאא"ז שליט"א¹⁶. מ"מ], ונקרא גם נגון "אין סוף"¹⁷.

הסדר אצל אדנ"ע בערב יוהכ"פ:

כפרות $5^{1/2-3/4}$ ולא הי' מאריך. לא הי' זורק התרנגול תחת השולחן¹⁸. הי' סומך ב' ידיו על התרנגול¹⁹, ומניחו על הרצפה, או על כסא — כשהי' קשה לו (כנראה להרכין ראשו. מ"מ) להניח על הרצפה. גם הלך אל הקיץ ששם היו שוחטין. בעת השחיטה — מפנה ראשו הצדה. אח"כ מכסה הדם, וחוזר לחדרו. כשגמר השו"ב השחיטה וכו', נכנס השו"ב לחדר אדנ"ע, שהי' אדנ"ע שואלו: ווי איז געווען די נאַכט²⁰.

אדנ"ע הי' זייער פריילעך²¹.

כשהי' קם בערב יוהכ"פ²² — הי' אומר כל ברכות השחר, מלבד ברכות התורה, שאמר כשהתחיל להאיר, ובמילא הי' גם אמירת ברכת התורה קודם הכפרות.

כן סיפר: מהרשנ"ע²³ צוה לאדנ"ע — על מאמר דא"ח פרטי — אַ שבת'דיקער מאמר — ער זאל אים חזרן 60 מָאָל, באמרו: דורך דעם קריגט מען אַ הכרה אין עצמי²⁴, ואז, וערט יעדער ענין נתעצם. והוסיף — כשסיפר לי — אדנ"ע: און דעמאלט איז קיין איך ניטא, נאר עס איז אַ אויסגויס (אַ ציא?).

(16) הרה"ג ר' מאיר שלמה הלוי ינובסקי. ראה אודותו — התוועדויות תשמ"ו ח"ד ע' 438 ואילך. תשמ"ט ח"ד ע' 350; 354 ואילך.

(17) תוי הניגון — בספר הניגונים ח"א ניגון קפ.

(18) דלא כהמנהג המוכבא במטה אפרים או"ח סתר"ד-ה ס"ה ובקצה המטה שם.

(19) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתר"ה ס"א: "וסומכין עליו ידיהם דוגמת סמיכה בקרבן .. ויש נמנעין מלסמוך עליו ידיהם כדי שלא יהא נראה כמקדיש קדשים .. ואין לחוש לזה כיון שהתרנגול הוא דבר שאינו ראוי למזבח".

(20) ביומן שבהערה 5 ע' 17: "כנראה, שהי' נותן לו כסף, וגם משוחח עמו".

(21) וביומן שם: "ובכלל ערוהכ"פ שחרית הי' שמח, פרייליך". ובסה"ש תש"ה ע' 21:

"בשעת כפרות איז הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק געווען אויפגעלייגט". ובלקו"ד ח"א קלג, רע"א: "ערב יוהכ"פ .. פלעגט זיין מיט אַ געוויסע אויפגעלייגטקייט".

(22) בשעה 21200/2-3 בלילה (יומן שם ע' 16 ובהנסמן שם בהערה 15).

(23) נעתק (בשינויים) בספר התולדות אדמו"ר מהר"ש הנ"ל ע' 81.

(24) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות הישי"ת ע' 29. וש"נ.

בשנת²³ תרל"ה — תחלת השנה — כשנכנס אדנ"ע אליו (לאדמו"ר מהר"ש) ליחידות [בכלל, גם אם לא הי' הכניסה לשם יחידות — לא הי' נכנס אליו בלא אבנט] — אין אַ פֿאַרטאָג (לפנות־בוקר) [אזוי האט מען געהערט: יחידות של אדנ"ע אצל מהרשנ"ע הי' פֿאַרטאָג] — אמר לו (אדמו"ר מהר"ש) בתוך הדברים: דער ואס ער איז שייכות צו ויסען סדר ההשתלשלות, ואינו יודע, אינו בסוג מדבר, כי, בכל עת ובכל רגע דאַרף מען ויסען ווא די נשמה איז. ידיעת סדר ההשתלשלות היא מצוה וחובה²⁵.

אמר לי אדנ"ע, כי לפעמים שבע רצון הוא אז דער בויך טוט עם ווי, אדער אַן אַנדער זאך, האָטש ס'איז ניט קיין סדר, כי (כשהולך לפנות) בעת המיחוש איז דאך גרינגער מסלק זיין די מחשבות שלא להרהר בדברי תורה. והוסיף²⁶: דער טאַטע [מהרשנ"ע. מ"מ] פלעגט דארט קוקען ספרי דאָקטאָריע²⁷ וספרי חשבון — שלא להרהר בדברי תורה²⁸.

עולם האצי' עד ז"א דאצי' הוא מעולמות הא"ס²⁹.

ווי טייער דאס איז [הגוף. מ"מ] — אַז צוליב דעם גיסט מען אזוי פיעל תורה וכו'³⁰.

(25) ראה גם תניא קו"א קנו, ב.

(26) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות תשי"ב ח"א ע' 21.

(27) להעיר גם מספר התולדות שבהערה 15. וממכתב רבינו (אגרות־קודש ח"ח ע' רפג) — ע"ד ידיעותיו בחכמת הרפואה.

(28) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ספ"ה ס"א: "כשנכנס לבה"כ טוב לחשוב חשבונותיו שלא יבא לידי הרהור תורה".

(29) ראה תו"א ס"פ תרומה (פא, ב). סהמ"צ להצ"צ ד, ב. פו, ב. המשך תרס"ו ע' רפד ואילך.

(30) ראה גם מכתב רבינו (אגרות־קודש ח"י ע' ר): ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) שאמר לבנו כ"ק מו"ח אדמו"ר, בהראותו על ידו הק' "זע ווי טייער דאָס איז, אַז אויף דעם האָט מען אויסגעגאַסען אזויפיל תורה ומצוות", ופתגם רבינו הזקן "מי האָט גאָר קיין השגה ניט ווי טייער עס איז באַ השם יתברך אַ גוף פון אַ אידען" (וראה בהנסמן שם). תורת מנחם — התוועדויות ה'שי"ת ע' 136 הערה 55. וש"נ.

מה שנתאווה וכו' (להיות לו ית' דירה בתחתונים³¹) — איז דוקא גוט פאַר אונז. ב"ה ואס נתאווה.

(כק"ש נתן לי לעקאח, ואמר:) "איך ועל דיר געבען לקח, און דער אויבערשטער זאל דיר, דיר און דיין ווייב, געבען א שנה טובה ומתוקה בגשמיות ורוחניות"³².

סיפר: בשנים תרמ"ז מח' ומט' — האט מען פאַרבראַכט ביי אדנ"ע ערב יוהכ"פ שעה 10 בוקר, א שעה. אחד מהמשתתפים הי' ר' זלמן סרעבינע³³ (על שם עירו — שצערבינא. מ"מ), שהי' אדנ"ע מיקרו ומחבבו. הי' מחסידי הצ"צ. אדנ"ע אמר עליו בשנת תרנ"ד — ואז כבר לא הי' בעלמא דיין: באַ מיר איז צו גלייבען אַז זלמן האט געהאַט גלוי אלי', און האט ניט געוואסט ואס דאס איז. הי' ישוב'ניק, בקי בהרבה גמרא וגם דא"ח וקבלה. הי' אומר שקשה עליו המונה של ליובאַוויץ.

ר' לייב האַפּמאַן³⁴ נעשה שד"ר בשנת תרנ"ח, אחרי הסתלקותו של (השד"ר) ר' גרשון בער פּאַהאַרער³⁵, שגם הוא נסתלק בשנת תרנ"ח.

דעם זיידענס (אדמו"ר מהר"ש) אַ איד (הי' ר"ל האפמן).

היית³⁶ אצלו לבקרו בוֹיטעפסק, והי' זה בעת חליו אשר מת בו. אדנ"ע זייער נתפעל געווארען כשספרתי לו דבריו של ר"ל האפמאן, שאמר, אַז ער פארט אַועק, שטאַרבט אַפּ מיט עם קבלה. — גם אמר: אַף אריכות ימים — בעט ער ניט, וארעם ער וייס כו' (הי' ב' ג' שבועות לפני פטירתו), ער בעט נאר ער זאל קאַנען טראַכטען ביז דעמאָלט (עד פטירתו).

(31) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(32) ראה גם ר"ד ערב יוהכ"פ תשי"א (תורת מנחם — התוועדויות תשי"א ח"א ע' 9), ובהנסמן שם.

(33) החסיד ר' זלמן שצערבינער. ראה אודותו — שיחת מוצאי יוהכ"פ תרפ"ט (סה"ש תרפ"ט ע' 25 ואילך). וש"נ.

אודות ביקורו אצל כ"ק אדמו"ר מהורש"ב בערב יוהכ"פ, ראה סה"ש שבהערה 14.

(34) הרה"ח המקובל ר' יהודה לייב האפמאן, מחסידי אדמו"ר מהר"ש ומהורש"ב. ראה אודותו — לקו"ד ח"א לה, סע"ב ואילך. קכו, א. קעט, א. סה"ש תרצ"ו ע' 135 ואילך. תרצ"ט ע' 302. תש"ג ע' 104.

(35) ראה אודותו — סה"ש תרפ"ה ס"ע 81 ואילך. וש"נ.

(36) בכ"ז — ראה גם סה"ש תרצ"ו ותרצ"ט שבהערה 34.

כשחפצתי לדבר אתו ע"ד ענינים — מיאן, באמרו: "אנ'עברה
 ד' צייט". אַ נגון — יאָ. כן כשבאו לבקרו כל פני (חשובי) העיר
 — קצור. אבל עם מאיר מרדכי³⁷ — דבר הרבה.

בשנת תרנ"ט התחילו לנגן — אחר תפלת נעילה קודם
 התקיעה — נאַפּאַלעאַנס מַרשׁ³⁸. תמיד היו מנגנים ניגון במקום זה
 (אחר תפלת נעילה קודם התקיעה)³⁹, אצל אדה"ז וכו', גם אצל
 האחים, אצל כאו"א, אלא שבשנת תרנ"ט צוה אדנ"ע שינגנו מַרשׁ
 זה.

זוכר אני ואדנ"ע לא תקע בר"ה, וביום א' תקע רז"א, וביום
 ב' — חיים זלמןזאהן⁴⁰.

גם זכורני — והי' זה בשנת תרמ"ו — שהיתה תפלת נעילה
 מוקדמת, והי' נשיאת כפים בנעילה⁴¹, לקחני ר' זלמן פראדקיין⁴² תחת
 טליתו, כי אדנ"ע התפלל ביחידות ועל עמדו בביהכנ"ס. אבל בכלל
 תמיד היתה תפלת נעילה מאוחרת. פעם דקדק הש"ץ ואמר (במקום
 "היום יפנה .. יבוא") היום פנה ובא — כיון שהיתה השעה מאוחרת
 ביותר⁴³, האט ער געהאַט דערנאך אַ נאז (שהקפיד עליו אדנ"ע
 והוכיחו) — בשמח"ת — על זה.

(37) החסיד ר' מאיר מרדכי מטשערנין. ראה אודותו — לקו"ד ח"א יח, ב. קה, א ואילך.
 ככה, ב. קפ, א. ח"ג תקכט, ב. "התמים" ח"ז ע' קב בהערה.

(38) תוי הניגון — בספר הניגונים ח"א ניגון קע.

(39) ראה גם סה"ש תורת שלום ע' 210.

(40) אולי הכוונה לר' חיים בן הרלו"צ זלמןזאהן חתן אדמו"ר הצ"צ (ראה גם אגרות-קודש
 אדמו"ר מהורש"ב ח"א ע' רנד). — וראה גם שיחת יום ב' דר"ה תש"ה ס"ז (סה"ש תש"ה
 ע' 10): "אין יאָר תרמ"ח דעם צווייטן טאָג ר"ה האָט הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מסדר געווען
 די תקיעות. דעם ערשטן טאָג האָט מסדר געווען די תקיעות דודי הרז"א. דער בעל תוקע איז
 געווען ר' חיים".

(41) ראה שו"ע אדה"ז אור"ח סתרכ"ג ס"ח: "נושאים כפים בנעילה .. ביום". אבל ב"היום
 יום" י תשרי, יוהכ"פ ובספר המנהגים חב"ד ע' 59: "אין נשיאות כפים [בנעילה] אפילו עוד
 היום גדול". ובמכתב רבינו (אגרות-קודש חי"ח ע' ע): "בהנוגע לנשיאת כפים בנעילה ..
 בפירוש שמעתי הוראה ברורה מכ"ק מו"ח אדמו"ר ע"מ להדפיס בלקוטי מנהגי חב"ד לעשיית
 שהו"ל אז, והביא מעשה רב מלויבאוויטש בזה", ומסיים, "שמזה מובן שהשנה אודותה כתב
 (שהי' נשיאת כפים), היתה בזה הוראת שעה".

(42) נזכר ברשימת המאסר (סה"ש תרפ"ז ע' 242): "בן אחות אמי זקנתי, זלמן פראדקיין"
 (אמו היתה מרת שטערנא, אחות הרבנית הצדקנית מרת רבקה אשת אדמו"ר מהר"ש).

(43) ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ד: "יזוהרו לומר חרוז היום יפנה כו' קודם הערב שמש דאל"כ
 הוא דובר שקרים לפני ה'". אבל ראה "היום יום" וספר המנהגים שבהערה 41: "אומרים היום
 יפנה, גם אם כבר העריב היום".

כשהי' מהרשנ"ע בן יט"כ' שנה, הי' חולה⁴⁴: היו לו אֶסֶך ווייסע שאַרְיקעס (כדוריות לבנות) בדם — זה הי' תוצאות מחלה קשה שחלה אז — ונתרפא ע"י הרופא הייבענטַייל⁴⁵. הצ"צ האט אַסך געטאן (השתדל רבות לפעול רפואתו). האט זיך אויסגערעדט²⁶, אַז ער ואלט געוואָלט שיחי' חאטש ווי' שמואל הנביא שחי נ"ב שנה⁴⁶. וחולי זה הי' ג"כ סיבת פטירתו (בשנת תרמ"ג), אלא שאז הי' זה מעגמת נפש. כשלשה שבועות לפני ר"ה, תקפה עליו חליו⁴⁷, אף, שכמעט במשך כל השנה, הי' חולה.

סוכות.

ליל ב' וכן יום ב', הי' גשם שוטף, גם יותר משיעור דשו"ע⁴⁸, ואמר: "לישב בסוכה" צריך לברך⁴⁹. וכן עשה.

לא אמר דא"ח ברבים. אבל קראני, וגיסי מ"מ⁵⁰ נ"י, וחזר בפנינו המאמר דיג' תשרי — שלא שמעתיו כשאמרו ברבים מפני שנסעתי בשליחותו לקנות לולבים⁵¹ — ד"ה טעמו וראו וגו'⁵², בשטריימעל ואבנט, אבל בלא מטפחת.

סיפר: בשנים שהנני זוכר כבר לא היו שנים, והסדר הי' שאדנ"ע נטל שלשה עשר הדסים בלולבו⁵³ (כן עשה כק"ש בשנה זו. וכן גם בלולב אמי זקנתי⁵⁴ שליט"א שציוני לאגדו. מ"מ). והי' מחליפם⁵⁵ ביום ג' דחזהמ"ס — את כל היג', והי' נותנם לי. רק

(44) ראה גם "התמים" ח"ב ע' מו: "בהיותי בן י"ט שנה — התחיל כ"ק אאזמו"ר מוהר"ש לספר לכ"ק אאזמו"ר הרה"ק — נחליתי מאד — ל"ע — ופעמים ושלש הביאו אלי את הרופא מומחה מוויטעבסק הד"ר הייבענטהאל, וכשיצאתי מכלל סכנה הוכרחתי עוד לשכב במטה כשלשה חדשים".

(45) ראה אודותו — רשימות המאסר (סה"ש תרפ"ז ע' 244 ובהערה 161. וש"נ).

(46) תענית ה, ב. וש"נ.

(47) ראה גם ספר התולדות שבהערה 15. בית רבי ח"ג פ"ח.

(48) ראה שו"ע (ואדה"ז) או"ח סתרל"ט ס"ה (סכ"א).

(49) ראה ברכ"י או"ח שם סק"ח. וראה לקו"ש חכ"ט ע' 211 ובהערה 7 שם.

(50) הרב מנחם מענדל הכהן הארענשטיין. ראה אודותו — סה"מ תשי"א ע' 106.

(51) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות הישי"ת ע' 54.

(52) נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א רנא, א ואילך.

(53) ראה גם יומן שבהערה 5 ע' 12. וש"נ.

(54) הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה.

(55) ראה גם ספר המנהגים חב"ד ע' 67: "במשך ימי חוה"מ מחליפין ההדסים והערבות,

כולם או חלק מהם" (וראה גם ס' המלך במסיבו ח"א ע' רנ).

פעמים אחדים קרה שהחליפם כליל דהושענא רבה, אבל נראה הי' שזה שהחליפם אז, שייך יותר לענין הושענא רבה מלענין חילוף ההדסים⁵⁶. הערבות לא הי' מחליף⁵⁷. ובכלל פלעגט מען ניט קוקען אף זיי, והי' מחביאם בתוך ההדסים⁵⁸ וכו'.

אדנ"ע הי' אוגד לולבו בעצמו⁵⁹. ביום א' הי' נוטל הלולב, מברך על נטילת לולב, לוקח האתרוג בשמאל, מתחיל "שהחינו", למלת "וקיימנו" מחברו אל הלולב, ולתיבות "לזמן הזה" מביאם אל חזהו (קודם הנענועים). כששאלוהו איך להתנהג, אמר, שברכת שהחינו יאמרו כשהלולב בידו א' והאתרוג בשני⁶⁰.

מקום הפטום הי' מחבר אל הלולב, וא"כ הי' האתרוג בשפוע, והלולב, קצהו הי' על האתרוג — במקום הבליטה (של קאלאבר' אתרוגים). בעת הנענועים הי' מוריד את הלולב (ולא כמקודם, שקצהו הי' על האתרוג), למען יגעו שניהם בחזה, ובודק אח"כ אם לא סרט הלולב באתרוג, אשר פעם קרה כן.

נתן לי בשנה זו גם אתרוג ארץ-ישראל — בשותפות עם גיסי מנחם מענדל נ"י — ואמר שצ"ל בחשאי עד"ז⁶¹.

אדנ"ע ספר: דער רבי (אדמו"ר הזקן) האט געגארט (השתוקק ביותר) זיין ביים רבי'ן — הרב המגיד נ"ע — סוכות, זען אצ'קאווע זאך (דבר המעורר סקרנות): דער רבי, אַזאַ (?) פנימי, ווי וועט ער זיצען אין אַ מקיף. וכשהי' אדה"ז אצל רבו המגיד, אמר: אַז איך בין געווען, האָב איך געזעהן (בסוכתו של המגיד) דעם ענן הקטורת פון יוהכ"פ (כידוע⁶² שמענן הקטורת דיוהכ"פ נעשה סכך הסוכה), איז באַ מיר געוואָרען רעכט (כיצד הרבי, פנימי שכזה, יושב במקיף). — דברי כק"ש בביאור הדבר: ענן הקטורת (שממנו נעשה סכך הסוכה, בחי'

(56) ראה גם שיחת ליל א' דחגה"ס תש"ד ס"ח (סה"ש תש"ד ריש ע' 14), שאדנ"ע הי' מכוין שלקראת נטילת לולב דהושענא רבה יהיו ההדסים והערבות חדשים.

(57) ולהעיר שבספר המנהגים וסה"ש הנ"ל — שמחליפין גם הערבות.

(58) ראה ספר המנהגים שם ע' 66: "משתדלים שהערבות לא יראו כל כך".

(59) בספר המנהגים שם: "המהדרים מאגדים בעצמם את הלולב", ובהערת רבינו שם: "דעת הרמב"ן והרשב"א (הריטב"א?) (בחיודושו לסוכה מז, א) לאגוד ע"י אחרים לא הובאה בפוסקים. וראה חדא"ג לסוכה (מה, א) דהוי מצוה כאלו בנה מזבח. ושקו"ט בזה בס' ילקוט אברהם להר"א ליפשיטץ (מונקאטש, תרצ"א) ובהשמטות והוספות שם".

(60) בספר המנהגים שם: "מתחילין ברכת שהחינו — כשהלולב בידו אחת והאתרוג בידו השנית. בסיום הברכה — מחברין אותם".

(61) ראה גם יומן שבהערה 5 ס"ע 10 ואילך. וש"נ.

(62) ראה סה"מ מלוקט ח"ב ע' קכא. וש"נ.

המקיף) הרי הוא בין בדי הארון (המשכה בפנימיות) וכו', וכבר מדובר בזה.

עוד סיפר אדנ"ע: דער רבי (אדמו"ר הזקן) האט געזאגט: אַז מ'האַט געזאָגט לישראל "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו'"⁶³, האט מען געשיקט אַ שליח אַף די ענני הכבוד להביא אתרוג מקאַלאַברי⁶⁴.

והוסיף אדנ"ע ע"ד הרה"צ ר' לוי יצחק מבארדיטשוב

— הי' מנשק סכך הסוכה, ובקפצו, פעלגט ער פסל'ן די סוכה —

(שהוא הי' מברך על אתרוג קורפּו⁶⁵) — שעצמות א"ס האָט אַראָגעווארפּען אַ גרעין, און אַליין, ניט דורך א מלאך, וארעם אַ מלאך וואָלט אַגעטאָן אַ שפיצעל, וארעם אַ מלאך, אַפּטאָן אַ שפיצעל אַ נשמה איז דער גרעסטער עונג⁶⁶.

סיפר:

מעשה הידועה שאדנ"ע התעמק במחשבות, בהיותנו בויך⁶⁷, וכשהתעורר לא ידע באיזה יום אנו עומדין [עיין רשימותי ט' יא' סיון. תרצ"א⁶⁸] — מהלבושים הבין שזהו יום חול, ולא שבת. כתב אח"כ דא"ח ד"ה "לא תירא לביתה משלג"⁶⁹, און איך האב משער געוען אַז דאס איז דאס געוען (שבזה הי' משוקע כשהתעמק במחשבות).

[ויש למאמר זה קשור להמאמר ד"ה בחודש השביעי שנאמר בתשרי תרס"ג⁷⁰.

(63) אמור כג, מ.

(64) ראה גם סה"מ תשי"א ע' 101. ספר המנהגים שם ע' 65 הערה 5.

(65) ראה גם אגרות-קודש אדמו"ר מהורש"ב ח"ב ריש ע' תתקכו: "ומה שהרב מבא"ד זצ"ל בירך דוקא על אתרוג קורפּו*, הנה בשבילו נפל גרעין מאתרוג וצמח אילן ואתרוג והוא שבא לידו".

(66) להעיר שהמלאכים נקראים "אויבי" (ראה לקו"ת ברכה צח, א).

(67) בחורף תרס"ג (ע"ד תקופה זו — ראה סה"ש תרפ"א ע' 23. וש"נ).

(68) נדפס ברשימות חוברת ח' (יומן ג') ס"ע 19 ואילך. וש"נ.

(69) לע"ע אינו תח"י*. ולהעיר: בסה"מ תרס"ג ע' קנד נדפס ד"ה הנותן שלג מחורף

תרס"ג. וראה גם רשימת "שלג" — בלי תאריך — שנדפסה בסה"מ תרס"ד ע' צד ואילך.

(70) נדפס בסה"מ תרס"ג בתחילתו.

(* ע"ד השקו"ט בזה — ראה בהנסמן שם.

(** מאמר ע"פ לא תירא לביתה משלג — נדפס בסה"מ תרל"ג ח"ב ע' שצט.

— רשב"ץ⁷¹ אמר⁷² על המאמר בחודש השביעי הנ"ל שרואה הוא בו מוחין דגדלות. ואמר, שעד אז הי' אמירת המאמרים בבחינת "ולמכור בנכסי אביו (אדמו"ר מהר"ש) עשרים שנה"⁷³, און פון איצט אָן (מתשרי תרס"ג, שמלאו עשרים שנה להסתלקות אביו בתשרי תרמ"ג) הייבט זיך אן אייגענע.

כשספרו זה לאדנ"ע — אמר: אַ בלינדער משכיל. כי, צריך להבין ולהשיג, וגם זעהען, אבל זה — שמבין ומשיג אבל אינו רואה — ה"ה א בלינדער משכיל].

אז בוין, היינו נכנסים לביהמ"ד ומבלים שם שעות רצופות, וקרה שגם לנו שם. פעם נכנסנו לביהכנ"ס, ואדנ"ע השתתף ג"כ בשיחה עם אחדים שהיו שם. עם אחד סר הצדה ושח עמו. כשנגשתי, רמז לי שאסור מהם ולא אשמע מה שמדברים. נתן מעות לקנית מעד בשביל הנוכחים בביהכנ"ס. התחילו לדבר מי הוא שילך לקנות, עד שאמר אחד: אפשר ועט עֵטץ גיין? וילך אדנ"ע בעצמו ויביא את המעד. נעשתה השעה מאוחרת ביותר. הצעתי, אולי נסע הביתה, אבל אדנ"ע סרב, באמרו: איך ועל זיך דאָ צושפּאַרען, וישכב על ספסל. אני ישבתי אל השולחן, וארשום דברי השיחה של אדנ"ע, מהם היו געשמאַקע רייד, מהם "גולמיות'דיקע"⁷⁴. לפנות בוקר קם אדנ"ע אַצובראָכענער, ויאמר: ננס על גבי הענק⁷⁵ — קאן זיין נאר אין השכלה. אבער אין עבודה, איז דער ענק איז אַ ענק, און דער ננס איז אַ ננס [ואמר: איך האב טועם געווען — בשינתו על הספסל — ואס דער רבי (אדה"ז) האט טועם געווען באַם מגיד, אבער, דער ענק בלייבט אַ ענק].

באותו זמן היותנו אז בוין, שמענו ג"כ ספור מאחד ע"ד ר' מאיר פרעמישליאַנער⁷⁶:

(71) ראה אודותו — סה"ש תרפ"ב ע' 29 הערה 9.

(72) ראה גם סה"ש תרפ"ג ע' 42. תש"ה ע' 23 ואילך. וראה גם סה"מ מלוקט ח"ד ע' קמז

הערה 106.

(73) עפ"י ב"ב קנו, א. — נתבאר בלקו"ת במדבר ב, א ד"ה מכן עשרים.

(74) לכאורה הכוונה שהיו גם דברים שלא נתבארו בארוכה ובטוב טעם (כה"ג"עשמאקע

רייד"), כי אם בקיצור, בבחינת חומר גלם שצריך לעבדו כו'.

(75) בלקו"ש חכ"ו ע' 325 מציין ע"ז: ראה שבלי הלקט בראש הספר (בשם רבי ישעי'

מטראני). הקדמת החוות דעת לפירושו לשו"ע יו"ד. המשך תרס"ו ע' ת. וכבר נאספו המ"מ בכמה ספרים.

(76) ראה גם סה"ש תרפ"ה ע' 89. תרצ"ו ע' 95 ואילך. תורת מנחם — התוועדויות תשי"א

ח"ב ע' 105. ועוד.

ער איז געווען אַ קליינער, אַ דאַרער, והמקוה במקומו הי' בתחתית הר, אשר לירד ממנו, וכ"ש לעלות עליו, לא הי' באפשרי בחורף, שקרח וכפור על פני הארץ. ודרך אחרת (מסביב להר) — היתה ארוכה ביותר. אבל ר"מ פרעמישליאַנער הי' יורד ועולה בהר זה גם בחורף. כששאלוהו עד"ז (איך ביכלתו לילך בהר בחורף מבלי ליפול), ענה: אַז מ'איז צוגעבונדען אויבען, פאַלט מען נײַט אונטען. נזדעזעתי בשמעי הספור, ויאמר לי אדנ"ע: וער נײַט נתפעל, דאָס איז נײַט רבי, זהו במדריגת החסיד ר' הלל פאַרײַצער⁷⁷.

מהנהגות בית הרב:

הבדלתי בסוכה — במוצאי יו"ט — שאלתיו ע"ד ברכת לישב בסוכה — ואמר: ע"ד קדוש — שמענו גלוי (בפירוש) מאדנ"ע שצריך לברך לישב וכו'⁷⁸. בפעם הא' הי' זה שנת תרנ"ט ביום ב' דסוכות, בסוכתי, און מען איז געווען וכו'⁷⁹. אבל ע"ד הבדלה — כיון שזהו יין, ואח"כ הרי נאכל מה שחייבים לברך על זה לישב בסוכה, א"כ צריך שתברך⁸⁰, אבל בחשאי. היו אוגדים הלולב גם בלילה.

סיפר: אדנ"ע הי' קורא את אדה"ז — רבי, את הצ"צ — דער זיידע, ואת מהרשנ"ע — דער טאַטע. ורק פעמים אחדים שמעתי באמרו דער טאַטע דער רבי, או דער רבי דער טאַטע. וזה שהקדים "רבי" ל"טאַטע" הי' לחביבות שם רבי. מלבד פאַר פרעמדע, שבפניהם קרה שהי' אומר "נשמתו עדן"⁸¹, וכן באשכנז: "דער זעליגער פאַטער".

בוירצבורג, בהיותינו שם בשנת תרס"ו⁸², אמר אדנ"ע דא"ח בלשון אשכנז.

(77) ר"פ מתולדותיו (בעריכת רבינו) בתחילת ספרו פלח הרמון בראשית ושמות (הוצאת קה"ת).

(78) ראה גם שיחת יום א' דחגה"ס תרצ"ט ס"א (סה"ש תרצ"ט ס"ע 295).

(79) כנראה הכוונה שהיתה אז התועודות מיוחדת כו'.

(80) ראה גם יומן שבהערה 5 ע' 11.

(81) ראה גם שיחת ליל שמח"ת תרצ"א (סה"ש תרצ"א ע' 164). אגרות-קודש כ"ק אדמו"ר

מהוריי"צ ח"ב ס"ע רג ואילך.

(82) ראה גם רשימות חוברת ט' ע' 4; סה"ש תרפ"א ע' 15. וש"נ (ושם, שהי' זה בשנת

תרס"ז).

איתא⁸³: שכל השנה צריך לכוין בשמונה-עשרה באמרו "ואת כל מיני⁸⁴ תבואתה לטובה" — אַחַטִּים לַמִּצּוֹת וְאֶת־רוּג, ואז במילא יהיו הכל לטובה. במקום אחר נזכר — מלבד הנ"ל — גם יין לקדוש.

[סיפר: כשברכו אותי שימלאו משאלות לבך לטובה, שאינך רוצה בחושי בעלי בתים⁸⁵, יתן לך השי"ת חושים העכערע פון בעה"ב'טישע — הי' זה אצלי די גרעסטע ברכה. כי, בינינו לבין עצמנו, מדריגת בעה"ב היא מדריגה פחותה, און באַ אַ ביסעל משקה קען מען זאגען שהיא מדריגה מזוהמת. וזהו שאמרו רז"ל⁸⁶ "פסקה זוהמתן", פירושו, שחדלו מלהיות במדריגת בעה"ב. — האותיות קצת בספק אצלי. מ"מ].

כשנשמה דאצילות משפעת לבי"ע או מקבלת — באופן של העלאה — מבי"ע, זהו ע"י מסך השמחה — דברי כק"ש, על זה שאדנ"ע כשהיו נכנסים אצלו, הי' פותח בשחוק — שמייכעל.

מהנהגות בית הרב: הסכך היו שורפים במרחץ — אחרי חג הסוכות. לולב והושענות — שורפים אין אַ מיטען מיטואך, ולא לשריפת החמץ⁸⁷.

אדנ"ע קודם שהי' נכנס לאוהל — בליוב־אויטש — הי' דופק על הדלת.

מהנהגות כק"ש:

בהושענא רבה — נגש אלי, בעמדי בחדר האכילה, וחיבט על

(83) נעתק (בשינויים קלים) ב"היום יום" יט תשרי — מ"רשימותי". וראה לקו"ש חכ"ד ע'

587.

(84) בלקו"ש שם שצ"ל ב"בהיום יום" "ואת כל מיני תבואתה" (כמו שהוא בסידור אדה"ז).

(85) ראה גם שיחת ש"פ מקץ תשי"ג. מכתב רבינו (אגרות-קודש ח"כ ס"ע קה ואילך).

(86) שבת קמו, רע"א. וש"נ.

(87) דלא כה"ש נוהגין" בשו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ה סי"ב.

שכמי הימינית שלש פעמים, ואמר: גבורות ממותקות⁸⁸. על שאלתי (בנוגע למספר הפעמים) — ענה: עד גיל יב' ויג' שנה⁸⁹ — הי' אדנ"ע נותן אינן מאל (יאָהר?) פּרײַער [היינו פעם א' יתירה על השנים⁹⁰. מ"מ], ואח"כ — ג' פעמים.

כן הי' נוהג תמיד (בכל שנה) — במשך כל היום, אבל בכל אופן אחר התפלה.

מחלק הושענות — היום (הו"ר) בוקר, לכאו"א מבני המשפחה.

בוקר יום ד' דחול-המועד ספרתי, עפ"י שאלתו, ראשי פרקים ממה שאמרת באולם הישיבה⁹¹, ולאחרי שסיימתי לספר — אמר: לפנים הי' זה [לפרש מרז"ל וכו']. מ"מ⁹², אלא שאדנ"ע לקח לו דרך זו, וילך בנתיב דקיק, נתיב הל"ב, שעליו איתא בזוהר⁹³ נתיב דקיק.

ואח"כ אמר: היום בלמדי — השיעור ואָס מ'דאַרף לְעֶרְנֵעַן — בפלוגתת רבי עקיבא וחכמים [נדרים נד'] ירק ודלועין שליח מימלך וכו'⁹⁴, ועלה בידי לפרש בדרך זו: שליח — מדות⁹⁵, ההמלכה —

88 ראה שיחת ליל שמע"צ תש"ה ס"ב (סה"ש תש"ה ע' 52): "די נשיאי בית רבי פלעגן זיך נוהג זיין הושענא רבה צו געבן שמיץ די קינדער מיט די הושענות... געבן דריי שמיצלעך אויפן אָקסל און דערביי זאָגן: גבורות ממותקות".

89 בסה"ש שם: "18 יאָר".

90 כלומר: בגיל י"ב — הי' נותן י"ג פעמים.

91 בהתוועדות שמחת בית השואבה — נדפס ברשימות חוברת טו.

92 כלומר: דרך מיוחדת זו — לפרש מאמרי רו"ל בסגנון כזה (ע"ד החסידות והוראות בעבודת ה' וכו') — היתה מלפנים, בדורות שלפנינו.

93 ח"א יג, ב. ח"ב קמו, ב. ח"ג קפו, א. ועוד ("שביל דקיק").

94 ושם — במשנה (ובפרש"י ור"ן): "הנודר מן הירק מותר בדלועין (דלא הוי ירק), ורבי עקיבא אוסר (דקסבר דילועין בכלל ירק). אמרו לו (חכמים) לרבי עקיבא והלא אומר אדם לשלוחו קח לי ירק והוא אומר לא מצאתי אלא דלועין (אלמא לא מיקרו ירק, דאי מיקרו ירק, יקחם), אמר להם (רבי עקיבא) כן הדבר (מזה אני מביא ראי' לאסור דלועין), או שמא הוא אומר לא מצאתי אלא קטנית (בתמי"), אלא שהדלועין בכלל ירק וקטנית אינו בכלל ירק". ובגמרא שם: "במאי קא מיפלגי, רבנן סברי כל מילתא דצריך שליחא לאמלוכי עלה (כגון דילועין, כי אמר לשלוחו קח לי ירק אינו מביא לו דלועין, אלא אומר לו לא מצאתי אלא דילועין, ומימלך עלי', וקאמר לי' רוצה אתה שאביא לך דלועין) לאו מיני' הוא, ורבי עקיבא סבר כל מילתא דמימלך שליחא עלה (דקאמר לי' לא מצאתי אלא דלועין, ולא אמר לא מצאתי אלא קטנית) מיני' הוא".

95 לכאורה הכוונה שענינו של שליח הוא לעשות דבר שמחוץ להמשלח, וזהו המדות, כי המוחין הן לעצמו, ובכדי שתהי' עשי' בפועל מחוץ להאדם הוא דוקא ע"י המדות (ראה המשך תרס"ו ע' רפה. ובכ"מ).

המשכה ממוחין, והפלוגתא היא אם הוא בקרוב המדות או ברחוק וכו' 96.

שמע"צ ושמח"ת.

אספר⁹⁷ לכם מעשי, כאשר הבטחתי (אור לשמח"ת), ולא תשאלו פרטי העובדא, כי לא אספרם⁹⁸:

ר' שמואל בער בארִיסְאָוֶר⁹⁹ הי' בידידות ביותר עם אדנ"ע, ואעפ"כ, עד"ז (העובדא דלקמן) לא ספר לו מעולם, ורק כשהרגיש שקרבו ימיו, ספרה לאדנ"ע.

וזה דבר העובדא: בשנת תרי"ד בליל שמח"ת נרדם ר' שמואל בער בביתו של הצ"צ

— ובית דירתו של הצ"צ הי' במקום שאח"כ נבנה שם הזאָל, ובצד בית הצ"צ הי' אַ פּלִיגְעֵל (חדר צדדי שנמשך ומסתעף מן הבית כמין כנף) ושם דר מהרשנ"ע —

לאחר זמן הקיץ (רש"ב) משנתו, און האָט אַרײַנגעפּוּיזעט (הזדחל) לחדר הב' בדירת הצ"צ. וירא והנה פתאום נפתחה דלת חדר הצ"צ, ויראהו יוצא במהירות, ויצא וידפוק בחלון דירת מהרשנ"ע, ויכנסו שניהם — הצ"צ ומהרשנ"ע — אל החדר ששם בפנה עמד רש"ב, און עס האט עם געטרייסעלט, וישמע את הצ"צ אומר למהרשנ"ע: דער זײַדע (אדה"ז) האט צוגעזאָגט קומען אָפּלערנען אַ

96) אולי הכוונה: תוכן הפלוגתא בהא דשליח מימלך כו' (שנמלך עם המשלח אם רצונו בקיום השליחות באופן מסויים) אם מסקנת ההמלכה כלולה בהשליחות המקורית ("מיני הוא"), או שאינה כלולה בהשליחות המקורית ("לאו מיני"), אלא היא שליחות חדשה. ודוגמתו בנוגע השליחות דמדות מהמוחין, שהפלוגתא היא בנוגע המשכה מהמוחין להמדות שע"י "המלכה" (התבוננות מיוחדת, שעל ידה נעשה שינוי בהמדות), אם המשכה זו היא בריחוק מהמדות, היינו המשכה חדשה ממוחין שלמעלה מהמדות ("לאו מיני הוא"), או שגם המשכה זו היא בקירוב אל המדות, מהמוחין השייכים אל המדות שמהם נולדו המדות מקודם ("מיני הוא").

97) הבא לקמן הוא חלק משיחת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בשמח"ת ("בהקידוש ובהסעודה ביום שמחת תורה") שנה זו (תרצ"ג) סי"ח, ונדפס (בשינויים קלים) בלקו"ד ח"א ט, א.

98) ברבים. וראה לקמן — מה שסיפר לרבינו ביחידות.

99) ראה אודותו — "התמים" ח"ה ע' צט ואילך.

הבא לקמן — ראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 12 (באופן אחר).

משנה אין סוכה ווי מען לערנט איהר בגן עדן התחתון. ושניהם נכנסו לחדר הצ"צ. ויגש רש"ב אל הדלת, וישמע דבורים אחדים, ויירדם. צו מנחה איז דער רבי (הצ"צ) געווען צוטראגען, און האט געזאגט: אַ יונגעראַן ואס הערט אונטער דער טיר, באַקומט אַ שנעל אין נאז, די קינדער זיינען עמי-הארץ'ים.

[כשנכנסתי בקר אסרו-חג ספר לי: המשנה שלמד אדה"ז עם הצ"צ ומהרשנ"ע היא: "החליל מכה לפניהם"¹⁰⁰. ופירשה אדה"ז כפי שלומדים אותה בגן עדן התחתון: החליל — היינו אותיות יו"ד ה"א חלל, לפניהם — שיהי' בפנימיות. כי, כל הצמצומים הם מו"ה נגלות, ויו"ד ה' הם הנסתרות¹⁰¹, משא"כ צמצום הראשון (שעל ידו נעשה חלל ומקום פנוי) הוא מי', הוי' דמלכות דא"ס¹⁰², שעז"נ "הוי' הוי'", פסיק טעמא בגווייהו¹⁰³, הוי' שקודם הפסיק. וזה ("החליל .. לפניהם", שגם היו"ד ה"א — שבו הי' צמצום הראשון ועל ידו החלל — יהי' בפנימיות) הי' דוקא בזמן נסוך המים, שניסוך הוא העלאה, העלאה דמים.

והוסיף כק"ש: מה שספרתי לך זה כבר ע"ד דא"ח "החליל מכה לפניהם" — זהו דבר בפ"ע. ואז הי' כשבאו חסידים אליו (לאדה"ז) מטערקיש — מוהילוב — עיין רשימותי סיון תרצ"א ריגא¹⁰⁴ — שקצתם באו כבר עוד על חג השבועות, וזה (החסידים שבאו אליו אז) היו הגידולין (הפירות) מזמן שבלה ושהה שם אדה"ז אַ פּאָר חדשים, כשלוה את רמ"מ מהאראדאָק, וגם הוא הי' בדעתו לנסוע לא"י (ובמשך הזמן ששהה אדה"ז שם, נתקרבו רבים לתורת החסידות)¹⁰⁵. והובילו עמם גם בהמה, אַ ציגעלע — מ'טאָר זאָך נִיט זאגען ע"ד עלי' לרגל בקרבן. באו אַסך בעה"ב, מהם לא הסכימו

100) הלשון "החליל מכה לפניהם" הוא בביכורים פ"ג מ"גד (במביאי ביכורים). — ולהעיר מהשייכות לשמע"צ ש"החליל מכה לפני המזבח .. בשמונת ימי החג" (ערכין יו"ד, א — במשנה).

101) ראה תקו"ז ת"י (כה, ב).

102) אולי הכוונה: מכיון שצמצום הוא בכדי להמשיך להמקבל, הרי הצמצום הוא רק בדרגת האור שנמשך להמקבל. ולכן כל הצמצומים הם רק מו"ה, כי דוקא ו"ה הן "נגלות" שנמשכות למטה. והחידוש בצמצום הראשון הוא — שההמשכה, ובמילא (גם) הצמצום, מהי', ולא עוד, אלא שההמשכה היא מהי' שבהוי' דמלכות דא"ס, שהוא הוי' (דלעילא) שקודם הפסיק.

103) ראה זח"ג (באד"ר) קלח, רע"א.

104) נדפס ברשימות שבהערה 68 ע' 22. וראה גם בהנסמן שם.

105) ראה גם סה"ש תרצ"ט ע' 336 ואילך. וש"נ.

על זה [על הובאת הבהמה]. ואז אמר אדה"ז מאמר "החליל מכה לפניהם". — המאמר לא ראיתיו, ולכן איני יודע אם הנ"ל (המאמר החליל מכה לפניהם שלמד אדה"ז עם הצ"צ ומהרשנ"ע כפי שלומדים בג"ע) זהו ג"כ קוטב מאמר דאז].

ליל שמח"ת דשנת תרס"ו הי' אדנ"ע זייער אויפגעלייגט, ואז הי' הרייז "קמתי אני" (עצמי ושכליי) — כתי"ק אינו אצלי, רק הנחה¹⁰⁶. — ל"הקפות" כמעט לא הספיקה העת, כי הלכו להקפות 5¼ לפנות בוקר¹⁰⁷. אבל ביום שמח"ת בכה בכי רב. מ'האט פאר זיך גאָר קיין אָרט נײַט געהאַט. יש שתלו הסיבה לזה שבכה — במה שהעמידו השולחן שעליו היו מסובים, במקום שעליו התפלל (?) מהרשנ"ע, וגם דבר הרבה אודותיו.

אמר אז אדנ"ע: רכוש והון של ישראל — נעם איך נייט אָף זיך, נפשות — נעם איך אָף זיך, און האט געחאַלעשט בישיבו בשולחן. — ובזה נגמרה הסעודה, כי מ'האט אים אריינגעטראגען לחדרו, השיבו את רוחו, בקש מים לרחוץ ובירך ברהמ"ז.

— כעבור איזה חדשים הבינו כוונת הדברים, כיון שאז התחילו הפרעות, רחמנא ליצלן, ברוסיא¹⁰⁸ — .

המשך שמח תשמח תרנ"ז¹⁰⁹ נכתב בכת"י קטן למאד, וכתבו בקיץ תרנ"ז — קודם החתונה¹¹⁰ — שש שעות קודם ארוחת הצהרים ושש שעות אח"ז.

פעם אמר לי: אַ שכל עמוק — קאָן מען שרייבען מיט קליינע אותיות (נאָר מיט וכו'). כמדומני שאמר "נאָר כו". מ"מ).

עפ"י רוב, דא"ח שכתב אחרי שאמרם — כתב בכת"י רגיל, ודא"ח שכתב קודם האמירה — כתב בכת"י קטן.

106) נדפס בהמשך תרס"ו (הוצאת קה"ת, תנש"א) ע' תקנא ואילך. סה"ש תורת שלום ס"ע 58 ואילך.

107) בהמשך תרס"ו שם (ע' תקעג): "הדרוש הזה דיבר כ"ק אאמור"ר שליט"א בערך ארבעה שעות, היינו בערך עד שעה הרביעית בקר, ואח"כ הלכנו להקפות בביהכ"נ כו".

108) ראה חנוך לנער ע' 14.

109) נדפס בסה"מ תרנ"ז ע' קעג ואילך.

110) של אדמור"ר מהוריי"צ — י"ג אלול תרנ"ז.

עפ"י רוב, בחדרו הי' אדנ"ע יושב אין אַ היטעל (עם קאזירעק. מ"מ. של משי), מלבד בימי הקייץ — ביחוד בדאָצע (נאות דשא), שהי' מבלה רוב עתותי היום בגן — שאז ישב ביאַרמאָלקע.

אדנ"ע לא הי' צריך לסגור דלת חדרו, כי גם בלאה"כ לא הי' נכנסים בלי רשות. גם הרבנית¹¹¹ שליט"א — אשתו — נזהרה מלהכנס, להכניס טה וכיו"ב — רק עפ"י הקריאה — ע"י פעמון שעמד על השולחן.

הי' מצלצל לי בטיילפון ואומר: קאָנסט אריינגיין, איך וויל פאַרייכערען אַ פאַפירוס. הייתי נכנס, מבעיר הגפרורית, ועומד עד שכלה לעשן. לפעמים הי' אז מספר מעשי', או משוחח מעין הענין שהי' עסוק בו. לפעמים הי' שואלני: ואָס האסט עפעס צו זאָגען, ואז הייתי מדבר¹¹². קרה שהושיט לי אחורי כף ידו ואומר: גיב אַ קוש.

בין בקייץ בין בחורף, כשפשט תפלין דרש"י, הי' תחתית התפלין נאָס פון שווייס. בקייץ — היתה הרטיבות יותר.

השעורים שלו בתורה — הי' לומד גם בש"ק¹¹³ (שעורי משניות תנ"ך ש"ס פוסקים וכו'¹¹⁴), ואפילו בר"ה. שאלתי: וביוהכ"פ וט' באב? וענני: גם ביוהכ"פ. ושאלתי שוב: וט' באב? וענה: פלעגט ער נײַט זאגען¹¹⁵ (המענה הי' בחיוך. ומשמעות דבריו, שגם בט"ב למד, אלא בחשאי. מ"מ).

כשהי' מספר מעשי' — סַפֵּר קורץ, אָגעהאַקט, ולא מעשה קשורה במעשה. בתחלת השיחה הי' אומר: שמעתי פון טאַטען וכו'.

ספר גם מה ששמע מחסידים, בהוספה והוראת שמו של בעל השמועה. קרה שאמר אחרי ספרו מעשי' מפי חסיד: דער אינווייניג (התוכן הפנימי של המעשי') געפעלט מיר.

בשנת תרמ"ח אמר אדנ"ע לאחיו רז"א נ"ע ורמ"מ נ"י¹¹⁶, אַז

(111) מרת שטערנא שרה.

(112) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות היש"ת ע' 6.

(113) אף שכותב בקונטרס עץ החיים (פכ"ה) שיום הש"ק צ"ל מוקדש כולו לדא"ח.

(114) ראה בפרטיות — רשימות חוברת ה' (יומן ב) ע' 27 ואילך.

(115) כלומר: אדנ"ע לא אמר כיצד מתנהג בט"ב.

(116) ראה אודותם — ספר התולדות אדמו"ר מהר"ש הנ"ל ע' 22 (הרד"א). סה"ש תר"ץ

ע' 96 הערה 45 (הרמ"מ).

ער איז זיי מבטיח שכל ימי חייהם ועלען זיי נײט האבען פרנסה פון עסק, באמרו: אײך זעה דאס ווי מײנע 5 פײנגער. וביאר, שיש כאלו שפרנסתם לחם מן הארץ, ויש כאלו שפרנסתם לחם מן השמים (וכיון שרואה שהם מאלו שפרנסתם היא לחם מן השמים, מבטיח להם שלא תהי' להם פרנסה מעסק).

בכלל, משנת תרמ"ח עד תרנ"ד, האט מען געהערט פון עם שטריינגע רײד, און פון תרנ"ד איז נתייטש געווארען.

